

Plánování výtvarného kroužku pro děti z 4. – 5. třídy ZŠ

Bakalářská práce

Studijní program:

B7505 Vychovatelství

Studijní obor:

Pedagogika volného času

Autor práce:

Eva Loumová

Vedoucí práce:

Mgr. A. Lucrezia Škaloudová – Puchmajerová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Zadání bakalářské práce

Plánování výtvarného kroužku pro děti z 4. – 5. třídy ZŠ

Jméno a příjmení: **Eva Loumová**
Osobní číslo: P16000219
Studijní program: B7505 Vychovatelství
Studijní obor: Pedagogika volného času
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: **2017/2018**

Zásady pro vypracování:

1) Cíle

- vytvořit program výtvarného kroužku pro děti z 4. – 5. třídy ZŠ

2) Metody

- zpracování rešerše a studium odborné literatury z oblasti pedagogiky volného času
- zpracovávání programu výtvarného kroužku
- ověření výtvarného programu
- vymezení teoretických východisek z problematiky pedagogiky volného času zaměřené na výtvarnou výchovu

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná
Čeština

Seznam odborné literatury:

- 1) HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Psychologický slovník. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
- 2) HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- 3) LEPŠOVÁ, Růžena. Výtvarné techniky a nápady pro celý rok. Olomouc: Agentura Rubico, 2015. Dovedné ruce. ISBN 978-80-7346-181-2.
- 4) PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.
- 5) PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- 6) ROESELLOVÁ, Věra. Techniky ve výtvarné výchově. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902267-1-X.
- 7) VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Vedoucí práce:

Mgr. A. Lucrezia Škaloudová – Puchmajerová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

1. prosince 2017

Předpokládaný termín odevzdání:

18. prosince 2018

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

17. května 2020

Eva Loumová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce paní Mgr. A. Škaloudové Puchmajerové, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Anotace

Bakalářská práce zpracovává literární rešerše na téma pedagogiky volného času. Nejprve objasňuje téma volného času a následně konkretizuje problematiku výtvarného kroužku jako zájmové činnosti. Praktická část popisuje konkrétní půlroční program výtvarného kroužku v družině na téma Cesta do pravěku, pro žáky 4. a 5. třídy ZŠ.

Zpracovává širokou škálu výtvarných technik a zároveň propojuje oblast výtvarného umění, literatury, vlastivědy a přírodovědy.

Klíčová slova

Pedagogika volného času, volný čas, výchova ve volném čase, výtvarná výchova, program výtvarného kroužku, pravěké umění.

Annotation

This bachelor thesis deals with literary research on the topic of leisure time pedagogy. First explains the theme of free time and then specifies the issue of visual arts as a leisure activity. The practical part describes a specific six-month program of an art circle in the group on the topic of The Road to Prehistory, for pupils in the 4th and 5th grade of elementary school.

The bachelor's thesis deals with a wide range of art techniques and also connects the field of fine arts, literature, homeland studies and natural sciences.

Key words

Pedagogy of free time, free time, education in free time, art education, program of art circle, prehistoric art.

Obsah

Úvod	9
1 Teoretická část	11
1.2 Výchova ve volném čase	14
1.2.1 Pojmy spojené s výchovou ve volném čase.....	14
1.2.2 Funkce výchovy ve volném čase	17
1.2.3 Zařízení poskytující volnočasové aktivity	18
1.3 Zájmové činnosti	20
1.4 Školní družiny.....	23
1.5 Výtvarná výchova ve školní družině	24
1.6 Vývojová psychologie	26
2 Praktická část	28
2.1 Plán aktivit	30
2.2 Hodnocení.....	32
2.3 Pilotní hodina.....	33
2.4 Praveká příroda.....	34
2.4.1 Praveký herbář	35
2.4.2 Tvoření v přírodě	36
2.4.3 Modelování pravekých předmětů	37
2.5 Ilustrátor příběhů z mamutí soutěsky	38
2.5.1 Vlastní dinosaurus	38
2.5.2 Praveké střípky	39
2.5.3 Mamutí soutěska	39
2.6 Magické prehistorické umění	40
2.6.1 Jeskyně, jak zdobili stěny svých příbytků	40
2.6.2 Praveká tlupa	42
2.6.3 Rituální masky	42
2.7 Závěrečná hodina.....	43
2.8 Ověření výtvarného programu	44
Závěr.....	46
Seznam použitých zdrojů.....	48
Přílohy	50

Seznam zkratk

BP – bakalářská práce

ČR – Česká republika

CHKO – chráněná krajinná oblast

MŠMT – ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

ZŠ – základní škola

Úvod

Cílem mé bakalářské práce je naplánovat zajímavý program výtvarného kroužku tak, aby podpořil u dětí tvořivost, představivost a fantazii. Program, který děti zaujme a zábavnou formou je naučí něco nového, nejen z pohledu výtvarné činnosti, ale také z výtvarného umění a kultury jako takové. Zároveň je v prostředí školní družiny prostor pro prohlubování sociálních vztahů, komunikace a porozumění dětí.

Po dokončení studia pedagogiky volného času jsem se chtěla ucházet o zaměstnání ve školství na pozici družinářky. Z tohoto důvodu jsem zvolila téma výtvarného kroužku jako praktickou přípravu na případné reálné založení podobného kroužku pro žáky prvního stupně základní školy.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá problematikou pedagogiky volného času se zaměřením na zájmové činnosti, formy volnočasových aktivit a v závěru na estetickou, nebo konkrétněji, na výtvarnou výchovu.

Nejprve se věnuje volnému času a jeho roli v životě každého z nás, ale především z pohledu dítěte, které si k volnému času musí najít svou cestu tak, aby ho využívalo pro svůj prospěch. Právě k tomu je zapotřebí výchova ve volném čase, která svými postupy vede jedince k získání zdravých každodenních návyků, které aplikuje na denní režim v průběhu celého svého života.

Práce plynule přechází k vysvětlení pojmu zájmové činnosti, které jsou pro pedagogiku volného času klíčové. Konkrétně esteticko-výchovné činnosti jsou náplní této BP, mají rozsáhlý mezioborový přesah. Propojují vztah kultury, přírody, a prohlubují chápání společenských hodnot. Motivují a podporují individuální projev, kreativitu a cílevědomost dětí, a zároveň jsou esteticko-výchovné činnosti založené na sdílení prožitku, na komunikaci a diskuzi. Tím je prožitek z těchto činností ještě více umocněn. Diskuze nemusí být jen mezi žáky, nebo žáky a pedagogy. Je vítán i vliv rodičů, kteří své děti směřují k těmto činnostem tak, aby dětem pomohli se v jejich životě lépe orientovat.

Praktická část se věnuje náplni výtvarného kroužku vedeného kvalifikovaným pedagogem ve školní družině. Celé pololetí se věnuje jednomu tématu Cesta do pravěku, které propojuje oblast prehistorického umění, vývoje člověka a současné interpretace pravěkého života skrze

literaturu a výtvarné umění. Cílem je vytvořit ucelený a zajímavý program na téma prehistorického života a umění.

Z pohledu výtvarného je kroužek koncipován tak, aby nabídl co nejrozmanitější škálu výtvarných technik a výtvarného ztvárnění tohoto konkrétního tématu. Z pohledu pedagogiky volného času je cílem výtvarného kroužku motivovat žáky tak, aby si vyzkoušeli co nejvíce technik a sami zjistili, co je baví více, jakým technikám by se chtěli věnovat, ve kterých technikách se zdokonalovat nebo naopak, kterým výtvarným činnostem se věnovat nechtějí.

Z pohledu pedagoga a volného času je velice důležitá motivace a diskuze s dětmi. Komunikace je základním pilířem vztahu s dětmi – z toho důvodu je každá hodina doprovázena diskuzí a brainstormingem na dané téma. Výtvarný kroužek je volnočasová aktivita, ano, děti by se měly naučit nové výtvarné techniky a různé využití přírodních materiálů, ale také využít volného času v družině k rozšíření komunikačních dovedností, prohloubení vztahů s ostatními spolužáky, naučit se navzájem komunikovat, respektovat se a vnímat práci ostatních.

Na konci pololetí budou mít žáci ucelený umělecký cyklus, který mapuje to nejdůležitější z prehistorického umění. Prohloubí své znalosti, vyzkouší si mnohé výtvarné techniky. V závěru výtvarného kroužku bude zajímavé s dětmi porovnat, kam až jejich znalosti nyní sahají, s jakými informacemi a kresbami začínaly, a jaký je výsledek jejich práce ve formě jejich vlastních výtvorů.

1 Teoretická část

Teoretická část bakalářské práce se zabývá vymezením teoretických východisek z problematiky pedagogiky volného času zaměřené na výtvarnou výchovu. Nejdříve se práce věnuje obecnému pojetí volného času, které zde charakterizuje na základě několika hledisek. Volný čas je pro pedagogiku volného času hlavní platformou, na které dále staví, motivuje a ukazuje jedinci cesty, kterým směrem se má z hlediska seberealizace vydat, jak s volným časem kvalitně a pozitivně nakládat.

Děti mají v dnešní době relativně hodně volného času, společnost je svým způsobem povrchní a uspěchaná, vliv na to má vytíženost rodičů a rozmach „online“ světa. Děti jsou relativně dobře materiálně zajištěné, ovšem rodiče na ně většinou nemají mnoho času. Zájmové kroužky a družiny mají velký vliv na výchovu dítěte, především na to, jak tráví svůj volný čas a pedagogika volného času je tedy důležitým aspektem pro formování charakteru dětí a celé budoucí společnosti. Suplují v určitém měřítku vliv rodičů na rozvoj dítěte, a je to tak v pořádku, neboť kvalifikovaný pedagog ví, jak děti motivovat, umí vysledovat a využít dětský potenciál a díky tomu dítě nasměrovat správným směrem.

1.1 Volný čas

Volný čas se odděluje od světa povinností, dělá se v něm to, co jedince baví, co dělají rádi, a svobodně se pro náplň tohoto času rozhodují. Lze si pod ním představit odpočinek, zábavu, koníčky, dobrovolné vzdělávání apod. Tedy činnosti, při kterých se uvolníme, a přinášejí nám radost. Volný čas je vlastně opakem k práci, studiu a dalším povinnostem. Do volného času dětí a mládeže nepatří vyučování, základní osobní péče, povinné činnosti související s provozem rodiny či domácnosti.

Zároveň, z pohledu pedagogického, je nutné a žádané volný čas dětí a mládeže určitým směrem vést a kladně ho ovlivňovat. Činnosti, které do dětského volného času pedagog přináší, musí být pestré, zábavné a děti mají tyto činnosti vykonávat dobrovolně. Děti mají více volného času než dospělí a zároveň méně zkušeností, jak s volným časem nakládat. To je dáno také nižší psychickou a fyzickou vyspělostí dětí a mládeže v porovnání s dospělou osobou.

Definice volného času z pedagogického slovníku zní takto: „Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času“¹.

K pojmu volný čas se tak pojí také negativně zbarvené pojmy, určitá rizika sebou nese nevhodné trávení volného času, které může vést k různým sociálně patologickým jevům, k experimentování s alkoholem, drogami, závislosti na počítačových hrách atd. Proto je v dnešní době kladen důraz na pedagogiku volného času, která má pozitivně ovlivňovat a naplňovat volný čas dětí a mládeže. Různá míra ovlivňování závisí na věku dítěte, na psychické a sociální vyspělosti a v neposlední řadě na charakteru výchovy v rodině dítěte. Volba aktivit je nadále v rukou rodičů, ti musí mít zájem o volbu vhodných zájmových činností. Je důležité si uvědomit, že se děti a mládež pomocí pedagogiky volného času také charakterově formují pro svou budoucnost. Nejen aby se vyvarovaly nevhodným aktivitám, ale také aby se lépe orientovaly v tom, která oblast zájmové činnosti je povede k seberealizaci a uspokojení. Právě proto psychologický a pedagogický pohled na volný čas respektuje věk a individualitu každého jedince. Správné pedagogické vedení podporuje individualitu, spontánnost, jedinečnost a vede pozitivní motivací k psychologickému rozvoji.

Množství volného času a způsob, jak ho dítě tráví, je pro každého různé. V první řadě záleží na rodině a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. Veliký vliv má životní styl rodiny, dítě do značné míry kopíruje vzorec, který zná ze svého dětství. Přebírá životní hodnoty, podle kterých jeho rodina funguje. Už z tohoto pohledu lze usoudit, že rodinné hodnoty a vztahy nejsou to jediné, z čeho má jedinec do budoucna čerpat. Je nutné myslet také na mezilidské vztahy, kterým se děti a mládež učí mimo rodinu, ve skupině mezi vrstevníky. Jedná se o vliv sociálního prostředí, který je důležitý z hlediska sociologického a sociálně-psychologického.

Následnou otázkou je, kde děti volný čas tráví. Většinou se jedná o kombinaci mnoha různých prostředí – doma, s rodinou, ve škole, v družině, v prostorách určených pro zájmové aktivity, v přírodě, venku, ve městě či na ulici, ale také v dopravních prostředcích. Ne vždy

---

¹ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*, 4.vyd., Praha: Portál, 2003, s. 274.

jsou děti pod dozorem, volný čas mohou trávit jak sami, tak v kolektivu. Kombinací různých prostředí a různých zájmových skupin získává jedinec zkušenosti, na základě kterých, se svým volným časem v budoucnu nakládá.

Je důležité podotknout, že pohledů na volný čas se nabízí několik. V předchozích odstavcích je zmíněno hledisko sociologické a sociálně-psychologické, pedagogické a psychologické. Z hlediska ekonomie je volný čas odvíjen od prostředků, které se do něj investují a jakým způsobem se náklady společnosti vrátí. Měřítkem může být pracovní výkon, který je vyšší u člověka odpočatého. Na volný čas lze nahlížet také z pohledu politického, které se odráží v politice školství. Dalším hlediskem je zdravotně-hygienické, obecně se opírá o zdravý tělesný a duševní vývoj jedince, protože správně využitý volný čas má pozitivní účinek na zdravotní stav člověka.

Podle francouzského sociologa Joffre Dumazediera, který se významně podílel na rozvoji oboru volného času, lze rozlišovat tři složky volného času:

1. Relaxační složka – veškerý odpočinek na nabrání nových sil, lenošení, zahálení (nikoliv spánek jako takový),
2. Složka zábavy – aktivní odpočinek,
3. Sebevzdělávací a vzdělávací složka – pro rozšíření obzoru, dovedností a vědomostí.²

Zbývá doplnit, že podle Pávkové o volný čas pedagogika pečuje ze dvou důvodů. Za prvé volný čas dětí naplňuje smysluplnými aktivitami, a to jak rekreačními, tak výchovnými. Tento bod se dá nazvat výchovou ve volném čase. Za druhé, seznámí jedince s možnostmi, které mu volný čas dává, pomůže mu orientovat se v zájmových činnostech tak, aby ho aktivity, kterými volný čas vyplní, uspokojovaly a vedly ho k seberealizaci. To lze shrnout stejnými slovy, ale rozdílným přesahem – výchovou k volnému času.

Cílem je naučit člověka využívat volného času s rozumem a uvědomit si své zájmové činnosti, kterými volný čas vyplní (Pávková, 1999).

---

² Hájek, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*. 1.vyd. Praha: IDM MŠMT, 2004, str. 26-28.

1.2 Výchova ve volném čase

Obor, od kterého se tato bakalářská práce odráží, je pedagogika volného času. Všeobecný cíl, který si pedagogika klade, je především naučit jedince samostatnému rozhodování a jednání ve společnosti, umět komunikovat a celkově se účastnit společenského života, zároveň by se mělo jednání každého jedince odvíjet od vlastní odpovědnosti a solidarity.

Podstatná část pedagogiky je právě oblast volného času, jak s ním správně naložit a využít pro vlastní prospěch. Tím se zabývá pedagogika volného času, kterou autorka bakalářské práce studuje. Cílem výchovy ve volném čase je naučit jedince, jak svobodně, tvořivě a zároveň zodpovědně s volným časem nakládat. Pochopit volný čas, jako prostor, ve kterém si podmínky určujeme sami, ať už se jedná o podmínky pracovní, rozvojové či životní. Zároveň volný čas je naše šance rozšířit si vědomosti, zážitky, zkušenosti. Volný čas tak můžeme proměnit v náš prospěch tím, že činnostmi, které v jeho průběhu provádíme rozvíjíme naši osobnost. Dle Pávkové má výchova ve volném čase naučit člověka využívat volný čas rozumně k formování vlastních zájmů a podpoře zájmu celoživotního (Pávková, 1999).

1.2.1 Pojmy spojené s výchovou ve volném čase

V literatuře se v rámci pedagogiky volného času lze setkat s pojmy výchova pro volný čas, výchova mimoškolní, mimoškolní nebo mimo vyučování. Pojetí volného času a terminologie s ním spojená se stále vyvíjí a rozděluje volnočasové aktivity dle časového prostoru, ve kterém se odvíjejí.

Výchova pro volný čas se orientuje na rozvoj schopnosti žáků smysluplně využívat volný čas pro svůj rozvoj. Zahrnuje estetické, výtvarné, tvořivé a výrazové činnosti, rekreaci, relaxaci, diváctví atd. Realizována je právě mezipředmětovými tématy a podporována při mimoškolních aktivitách a v rámci mimoškolního vzdělávání.

Výchova mimo vyučování se používá ve spojení s jedinci, kteří chodí do školy (základní nebo střední škola) a nezahrnuje pouze dobrovolné činnosti, ale také určité povinnosti s nimi spojené. Patří sem i plnění školních povinností a plnění důležitých denních návyků, dle Bendla (2015) je pojem výchova mimo vyučování vymezen jako „*výchovné působení v době*

*mimo povinné vyučování, převážně, nikoliv výlučně ve volném čase*³ jedná se o aktivity prováděné například ve školní družině nebo domově mládeže a probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny.

Výchova mimotřídní a mimoškolní jsou termíny používané především v odborné literatuře, přesto je zde autorka pro úplnost zmiňuje.

Mimotřídní výchova zahrnuje aktivity mimo povinnou školní výuku, které jsou realizované školou, aktivity jsou dobrovolné a doplňující. Tyto aktivity probíhají souběžně s učebními osnovami – patří sem například besídka, školní výlety nebo sportovní soutěže⁴.

Mimoškolní výchova probíhá, již podle názvu, mimo školu v různých zařízeních volného času. Zajišťují ji například různá občanská sdružení nebo jiná zařízení provozující aktivity volného času.

A v neposlední řadě **výchova ve volném čase**, je dobrovolná volnočasová aktivita, která probíhá v čase, kdy se jedinec nevěnuje školním, pracovním povinnostem, ani neuspokojuje základní biologické potřeby. Jedná se o specifickou výchovnou činnost, kdy jsou zachovány základní předpoklady výchovných činností, a to záměrnost a cílevědomost. Jedinec se účastní dobrovolně, ale musí být pedagogem správně motivován, ne být k činnosti nucen. Dítě (nebo mladý člověk) je aktivním činitelem, který se dobrovolně na výchově účastní a tím si otevírá obzory a vytváří nové možnosti, jak se ve svém volném čase bude chovat a čemu se bude věnovat.

Spojení, které je v rámci pedagogiky volného času často skloňováno, jsou **aktivity volného času**. Zároveň je toto spojení hlavní náplní bakalářské práce. Výchova prostřednictvím aktivit volného času umožňuje jedinci charakterizovat vlastní osobnost, zorientovat se v tom, co od života bude dítě (nebo mladý člověk) chtít, utvořit si vlastní hodnoty a také se najít ve vztahu k druhým lidem, ať se jedná o ostatní účastníky aktivity nebo celkově ke společnosti. Pomocí aktivit volného času si jedinec osvojuje zdravé návyky hospodaření s volným časem, nové znalosti a dovednosti. Přesahem aktivit volného času je právě přechod

---

³ BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9, str. 121

⁴ Taktéž.

od individuálního uspokojení zájmu o určitou oblast aktivit až k volbě budoucího povolání, zdravého způsobu života a nezbytné orientace ve společnosti.

Výchova se ještě dá dále rozlišovat na formální, informální a neformální.

Formální výchova probíhá ve školách nebo odborných vzdělávacích zařízeních. Zajišťuje nebo podporuje ji stát, jedná se o základní až vysokoškolské vzdělání a zakončeno je formálním dokladem o absolvování. Patří sem jak tradiční denní studium, tak studium dálkové a řadíme zde i základní umělecké školy, které se věnují oblastem esteticko-vzdělávacím.

Informální výchova je neplánovaná, náhodná, rozptýlená. Probíhá mimochodem při běžných činnostech doma nebo ve škole (popřípadě u starších jedinců v práci) kontaktem s rodinou, přáteli, vrstevníky, spolužáky, ale i médii a vlivy činitelů působících v blízkém životním prostředí. Zahrnuje také sebevzdělávání, ale většinou se jedná o nesystematickou a nekoordinovanou činnost. Informální výchova je dána postavením dítěte nebo mladého člověka v rámci společnosti a neodvíjí se od vlastního rozhodnutí jedince (to je hlavní rozdíl oproti formální výchově).

Neformální výchova je naopak cílená a koordinovaná, strukturovaná aktivita probíhající mimo formální vzdělávací zařízení. Je uskutečňována v rámci zájmové činnosti nebo zájmového kroužku, uměleckého sboru nebo sportovního družstva. Zajišťuje ji sportovní klub, knihovna, dětské oddíly apod. Vychází z dobrovolného rozhodnutí jedince činnost provádět, má tedy důležitou roli v seberealizaci. Neformální výchova je podle Hofbauera (2004) doplňuje vzdělávací systém o tvořivost, inovátorství a individuální přístupy, které jsou důležité pro formování dětí a mladých lidí do budoucnosti, jakožto i pro formování zdravé občanské (demokratické) společnosti.⁵

Ministerstvo školství (MŠMT) na svých stránkách používá termínu zájmové a neformální vzdělávání, které svým obsahem naplňuje oblast volného času.

„Zájmové vzdělávání stejně jako neformální vzdělávání tvoří nedílnou součást procesu celoživotního učení.“⁶

---

⁵ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5, str. 19

⁶ Zájmové vzdělávání, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 31.03.2020]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>

„Neformální vzdělávání se uskutečňuje mimo formální vzdělávací systém (formální vzdělávání vede k dosažení určitého stupně vzdělání doloženého certifikátem, např. vysvědčením, diplomem) a nevede k ucelenému školskému vzdělání. Jedná se o organizované výchovně vzdělávací aktivity mimo rámec zavedeného oficiálního školského systému, které zájemcům nabízí záměrný rozvoj životních zkušeností, dovedností a postojů, založených na uceleném systému hodnot. Tyto aktivity bývají zpravidla dobrovolné. Organizátory jsou sdružení dětí a mládeže a další nestátní neziskové organizace (NNO), školská zařízení pro zájmové vzdělávání – především střediska volného času, vzdělávací agentury, kluby, kulturní zařízení a další.“⁷

1.2.2 Funkce výchovy ve volném čase

Funkce výchovy ve volném čase již byly v textu několikrát zmíněné. Funkce jsou výchovně – vzdělávací, zdravotní, sociální, seberealizační a preventivní. Rozvíjí schopnosti, talent a upevňují vztahy ve společnosti. Výchova pomáhá s rozvojem osobnosti, kompenzuje jednostrannou zátěž formálního vzdělávání a zajišťuje duševní hygienu.⁸ Tyto funkce plní jednotlivé typy výchovných zařízení, které se zaměřují na různé skupiny jedinců ve společnosti.

Výchovná funkce – rozvíjení schopností, usměrňování, kultivaci a uspokojování zájmů a potřeb, formování postojů a morálních vlastností, získávání nových vědomostí, dovedností a návyků. Motivace k hodnotnému využití volného času a vytváří kladný postoj k celoživotnímu vzdělávání. Pomocí vlastních zkušeností si utváří jedinec vlastní názor na život a na svět, úspěchy mají přinášet uspokojení, seberealizaci.

Zdravotní funkce – podpora zdravého tělesného a duševního vývoje, odstranění stresové zátěže ve škole, střídání činností různého charakteru – např. práce a odpočinek, duševní a tělesná činnost, organizované a spontánní činnosti. Kompenzace dlouhého sezení tělovýchovnými, sportovními a turistickými činnostmi. Vést děti a mládež ke správnému a zdravému životnímu stylu. Důležité je i dodržování zásad bezpečnosti při prováděných činnostech. Duševní vývoj ovlivňuje také prostředí, ve kterém se činnosti odehrávají, to,

---

⁷ Neformální vzdělávání, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 22.03.2020]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>

⁸ Taktéž.

jestli vládne pohoda a jedinec je obklopen oblíbenými lidmi, ovlivní míru radosti a uspokojení z činnosti.

Sociální funkce – formování sociálních vztahů, sociální komunikace a osvojení forem společenského chování, vyrovnávání rozdílů mezi rozdílnými materiálními a mentálními podmínkami v rodinách, to je důležité především pro děti z méně podnětného či konfliktního prostředí. Výchovně – vzdělávací zařízení jako například školní družiny, dětské domovy a domovy mládeže, v této funkci nahrazují rodinu, především při práci s mladšími dětmi.

Seberealizační funkce – je okrajově obsažena ve výchovné funkci, jedinec si formuje sebevědomí úspěchem ve škole, při sportu nebo v zájmových kroužcích.

Preventivní funkce – omezení působení negativních jevů okolí. Prevence probíhá ve třech rovinách – primární, sekundární a terciární. Primární je určena celé populaci, využívá k ovlivňování zájmové činnosti a vhodné využívání volného času. Sekundární je zaměřena na rizikové skupiny, u kterých se předpokládá, že by se mohli dopustit protispolečenského jednání a zároveň na ty skupiny, které by se mohli stát jeho obětí. Terciární prevence se zaměřuje na ty jedince, kteří jsou již negativními jevy zasaženi. Náplní je léčení a zabránění recidivy.

1.2.3 Zařízení poskytující volnočasové aktivity

V České republice zajišťují zájmovou činnost nejčastěji střediska pro volný čas, školní kluby, školní družiny, domovy mládeže, dětské domovy, základní umělecké školy, občanské iniciativy, církevní instituce a jiné komerční zařízení.

Na ovlivňování volného času se podílí i školy svými volnočasovými aktivitami, programy mimo vyučování jako například škola v přírodě, výlety, lyžařské kurzy apod.

MSMT provozuje školská zařízení pro zájmové vzdělávání jako součást výchovně vzdělávací soustavy ČR. *„Školská zařízení pro zájmové vzdělávání zajišťují podle účelu, k němuž byla zřízena, výchovné, vzdělávací, zájmové, popřípadě tematické rekreační akce, zajišťují osvětovou činnost pro žáky, studenty a pedagogické pracovníky, popřípadě i další*

osoby.“⁹ Jedná se o střediska volného času, školní družiny a školní kluby. V těchto zařízeních pracují kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci, čímž je zaručena odbornost a kvalita vzdělávání ve volném čase.

Střediska volného času motivují, podporují a vedou jednotlivce k rozvoji osobnosti, k smysluplnému využití volného času, získání odborných kompetencí v bezpečném prostředí s týmem kvalifikovaných pedagogů. Jsou určena dětem, žákům, studentům, pedagogickým pracovníkům – tedy i dospělým nebo seniorům. Svou činnost provádí po celý školní rok, organizuje kroužky (neboli zájmové činnosti pro stálou skupinu účastníků), organizace přehlídek nebo soutěží dětí a žáků, kurzů a vzdělávacích akcí, táborů, adaptačních programů v rámci prevence nebo různé otevřené kluby. Činnost provádějí ve více oblastech zájmového vzdělávání nebo se konkretizují na určitou oblast.

Školní družiny poskytují zájmové vzdělávání žákům z jedné nebo více ZŠ podle určitého vzdělávacího programu, který umožňuje profilaci dle zájmů a potřeb žáků. Jsou zaměřeny na práci s dětmi 1. stupně ZŠ, případně dětem v přípravné třídě. Splňuje funkci výchovnou, vzdělávací, rekreační, sportovní a zájmovou v době mimo vyučování. Zároveň plní funkci sociální. Školní družiny nabízejí pestrou nabídku zájmových činností ve známém prostředí, kde děti cítí pocit bezpečí v době, kdy jsou rodiče v práci, navíc je pro rodiče finančně dostupná.

Školní kluby jsou určeny přednostně pro žáky druhého stupně základní školy (také žákům nižšího stupně šesti a osmi letého gymnázia nebo konzervatoře), od školní družiny se díky stáří žáků liší ve formách probíhajících činností. Zabezpečují funkce odpočinkové, rekreační, společenské a zájmové, zahrnují i přípravu na vyučování.

Domovy mládeže poskytují především žákům středních škol (výjimečně i žákům druhého stupně ZŠ) výchovnou péči ve volném čase, ubytování a stravování.

Dětské domovy jsou zařízení ústavní výchovy se specifickým postavením, pedagogové se snaží poskytnout dětem takové prostředí, aby volný čas využívali a prožívali obdobným způsobem jako děti v rodinách. Hodnotné využívání volného času je jen jednou úlohou z mnoha, které dětské domovy plní.

---

⁹ Zájmové vzdělávání, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 22.03.2020]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>

Základní umělecké školy se věnují hudebním, hudebně-pohybovým, výtvarným a literárně dramatickým oborům. Jsou zaměřeny na děti a mládež (nebo i dospělé) s vyhrazenými zájmy a schopnostmi v esteticko-výchovné oblasti. Zároveň připravují jedince pro studium na školách s uměleckým zaměřením.

Jazykové školy se zaměřují na zájmové vzdělávání v oblasti výuky cizích jazyků.

Dalšími zařízeními jsou různá občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení. a v neposlední řadě také církve a náboženské společnosti se také zaměřují na výchovu dětí a mládeže.

1.3 Zájmové činnosti

Dle obsahu výchovy lze rozdělit činnosti na odpočinkové, rekreační, sebe-obslužné, veřejně prospěšné, spojené s vyučováním a zájmové.

Odpočinkové mají odstranit únavu, jsou nenáročné, pomáhají odlehčit organizmu. Rekreační jsou většinou zaměřené na pohybové aktivity, slouží především k odreagování nebo jako kompenzace nedostatečného pohybu při školní výuce. Sebe-obslužné vedou k samostatnosti, patří sem návyky osobní hygieny, vkus oblékání, jednání ve společnosti, péče o pořádek a čistotu a celkově o odpovědnost, úctu a respekt. Veřejně prospěšné zájmy vedou děti k ohleduplnosti, k pochopení, k pomoci starším, nemocným, slabším, k ochraně životního prostředí atd. Může jít o různé dobrovolnické aktivity. Zájmem spojeným s vyučováním je myšlena příprava na studium, opakování učiva a získávání nových znalostí pomocí didaktických her, soutěží, kvízů atd.

Zájmové činnosti jsou cílevědomé aktivity, zaměřující se na rozvoj individuálních potřeb, talentu, zájmů nebo schopností. Mají souvislost s celkovým zaměřením jedince, mají vliv na rozvoj jeho osobnosti a na orientaci ve společnosti. Jsou pro výchovu ve volném čase nejvýznamnější složkou.

Zájmy lze sledovat z pohledu psychologie, jako výraz individuálního rozměru osobnosti, a z pohledu pedagogiky lze i zájmy postavit do souvislosti s výchovou a využitím volného času. Zájmy vycházejí z touhy provádět příjemné činnosti. Z osobních potřeb, na jejichž základě se jedinec rozvíjí, pomocí zájmů se potřeby uspokojují a zároveň vznikají potřeby

nové. Výchova ve volném čase pedagogicky reguluje potřeby jednotlivců dle požadavků společnosti.¹⁰

Zájmy jsou relativně stálé, člověk se v nich rozvíjí, prohlubuje svůj talent nebo objevuje činnosti, které ho baví či uspokojují. Souvisí s určitým zaměřením osobnosti. Z psychologického hlediska je zájem vlastností aktivačně – motivační, motivují jedince k aktivitě, ve které se zdokonaluje, vyvíjí úsilí k dosažení cílů, pomáhá překonávat překážky. Zájmu může mít jedinec několik, jako trvalé pak zůstávají ty, které odpovídají osobním preferencím a vnějšímu prostředí.

Na rozdíl od školní výchovy jsou zájmové činnosti formou aktivního odpočinku a jsou realizací zájmu dítěte. Činnosti jsou dobrovolné, prováděné na základě samostatného rozhodování, s individuálním přístupem, program závisí na intenzitě zájmu, činnosti jsou relativně časově neomezené a probíhají v motivačním prostředí.

Dle MSMT jsou zájmové činnosti **pravidelné**, ve stálých zájmových skupinách (kroužky, kluby, soubory apod.) se stejnou skupinou účastníků, mají konkrétně stanovený čas, výchovně vzdělávací program a náplň. **Příležitostné** zájmové činnosti jsou určeny širšímu spektru účastníků, nejsou trvalé nebo pravidelné. Do této kategorie patří různé přednášky, exkurze, sportovní akce, výlety, pobyty v přírodě, koncerty, výstavy, divadelní nebo taneční vystoupení, příměstské tábory atd.

Individuální práce jako systematická činnost s talentovanými dětmi a mládeží má za úkol vyhledávat a podporovat talentované jedince, zároveň jim vytvářet speciální kroužky, organizovat činnosti pro jedince s vyhraněnými zájmy a dále organizovat akce s tím spojené (odborné poradenství, soustředění, vzdělávací akce atd.).

Do této struktury činností patří také pobytové akce, které zaštitují vícedenní souvislý pobyt mimo domov (lyžařský kurz, táboření, víkendové akce atd.), spontánní aktivity jako je provoz knihovny, herny, klubovny, počítačové místnosti, sportoviště atd. Odborná pomoc a výukové programy pro pedagogy, školy, občanská zařízení atd., pro zvýšení znalostí a dovedností v oblasti zájmového vzdělávání.

---

¹⁰ Zájmové činnosti jako součást výchovy mimo vyučování | Nakladatelství Portál. [online]. Copyright © 2020 PORTÁL, s.r.o. [cit. 23.03.2020]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/nakladatelstvi/aktuality/79183>

Zájmy se dělí dle úrovně činnosti na aktivní a receptivní, aktivní jsou ty, kdy jedinec sám vyvíjí činnost, u receptivních jen ty, kdy se jen pozoruje, vnímá. Obě činnosti se navzájem doplňují.

Dle délky trvání se zájmy dělí na krátkodobé, dočasné nebo přechodné, a na druhé straně stojí zájmy trvalé. Zároveň se posuzuje intenzita zájmu na hluboké a povrchní, od nichž se dále odvozuje kvalita. Právě hloubka zájmu ovlivňuje jedince nejvíce, rozvíjí poznání, dovednosti, a obohacuje jedincův citový život. Intenzita a délka trvání zájmu je ovlivněno věkem a vyzrálostí jedince.

Zájmy lze také klasifikovat na jednostranné a mnohostranné dle stupně koncentrace, jednostranné jsou intenzivnější než ty mnohostranné, které jsou spíše povrchní. Zájmy se také rozdělují dle společenských norem na žádoucí a nežádoucí. Zde má opět své místo pedagogické ovlivňování a naplňování volného času, které má pomoci zamezovat patologickému chování dětí a mládeže (dospělých). Je určitě efektivnější a levnější výchova dětí ke zdravému užívání volného času než náprava narušených jedinců.

A v neposlední řadě dělení zájmů dle obsahu zájmové činnosti: společensko-vědní, pracovní-technické, přírodovědně-ekologické, esteticko-výchovné, tělovýchovné, sportovní a turistické. Ne všechny zájmy lze jednoznačně zařadit a zároveň se neustále objevují nové zájmy (například s rozvojem výpočetní techniky, nových žánrů literatury, nových sportovních odvětví atd.).

Společensko-vědní zájmy jsou charakteristické zájmem o kulturu, historii, tradice, společenskou výchovu, jazykovědu, sběratelství, ale také k demokracii nebo k politické sféře.

Pracovní-technické zájmy jsou zaměřené na manuální dovednosti a schopnosti, na technické myšlení, podporují touhy pro uplatnění v technických oborech.

Přírodovědně-ekologické zájmy prohlubují znalosti o přírodě, živé i neživé, podporují ochranu přírody, a učí k přirozené odpovědnosti za životní prostředí. Jedná se o specializované činnosti jako například pěstitelství, chovatelství, včelařství, rybářství, ekologické kroužky apod.

Tělovýchovné a sportovní jsou odvozené od fyzické zdatnosti jedince, podporují zdravý způsob života, motivují k překonávání sama sebe, k psychické odolnosti. Spadají sem různé druhy sportovních odvětví, sportovních her, turistiky atd.

Bakalářská práce se opírá o zájmy **esteticko-výchovné**. Ty propojují vztahy dětí k přírodě, kultuře, společnosti jako takové, k jejím materiálním a kulturním hodnotám. Obecně jsou činnosti zaměřené na rozvoj hudebního, literárního, dramatického, hudebně pohybového a výtvarného projevu. Rozvíjí kreativitu, estetické cítění, vkus i talent. Kromě vlastních tvořivých aktivit, které se nejčastěji rozvíjejí v různých kroužkách, jsou důležité také aktivity spojené s estetikou – například kulturní akce, přehlídky, vystoupení, výstavy apod. Všechny tyto činnosti jsou motivací, a cesta k nim přináší emocionální zážitky a uspokojení.

Se zaměřením BP na výtvarnou činnost, lze specifikovat aktivity následující:

- *„Výtvarné osvojování skutečnosti, využití různých výtvarných technik (malba, kresba, grafické techniky, modelování, kombinované techniky);*
- *práce s výtvarnými prostředky spojená s experimentováním (hry s barvou, dekorativní práce, modelování a organizace prostoru, výtvarné práce v materiálu);*
- *poznávání a chápání výtvarného umění (návštěvy výstav, práce s literaturou zaměřenou na výtvarné umění);*
- *aplikace estetických a dalších požadavků na životní prostředí, kultura chování, stolování, kultura těla a oblékání.“¹¹*

1.4 Školní družiny

Školní družiny poskytují zájmové vzdělávání žákům z jedné nebo více ZŠ podle určitého vzdělávacího programu, který umožňuje profilaci dle zájmů a potřeb žáků. Jsou zaměřeny na práci s dětmi 1. stupně ZŠ, případně dětem v přípravné třídě. Splňuje funkci výchovnou, vzdělávací, rekreační, sportovní a zájmovou v době mimo vyučování. Zároveň plní funkci sociální. Školní družiny nabízejí pestrou nabídku zájmových činností ve známém prostředí, kde děti cítí pocit bezpečí v době, kdy jsou rodiče v práci, navíc je pro rodiče finančně dostupná.

---

¹¹ PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5, str.100

Školní družiny jsou nejzákladnějším zařízením poskytujícím volnočasové aktivity pro děti, jejichž rodiče jsou zaměstnaní. Děti zde tráví volný čas, který je specificky pedagogicky ovlivňován. Družina dětem zajišťuje mnoho rozdílných aktivit – od relaxačních zájmových činností, přes aktivní, výchovné, zájmové – přes celé spektrum činností až po přípravu na školní vyučování. Jak již bylo zmiňováno, jedná se o činnost každodenní, pravidelnou a díky správným pedagogicky výchovným metodám ovlivňují vztah dětí k volnému času.

Činnost družiny navazuje na školní výuku, ale není přímým pokračováním. Program v družině je pravidelný, musí vyhovovat požadavkům duševní hygieny – to znamená střídání aktivit klidných a pohybových, práce a odpočinku atd. Pedagog musí mít prostor pro výchovné ovlivňování a zároveň musí režim v družině vyhovovat žákům s různými zájmy a potřebami, upraven pro rozdílné věkové skupiny.

Činnosti družiny jsou uvedeny v týdenní skladbě činností, čímž je dodržována pravidelnost aktivit. Zároveň jsou mezi aktivity zařazeny různé zájmové kroužky, s jejichž nabídkou základní škola přichází. Ty jsou velice žádané, často ovlivňují rozhodnutí rodičů o základní škole pro své děti. Trendy ukazují, že počet a rozmanitost volnočasových aktivit zvyšuje úspěšnost a žádanost ZŠ.

Družiny se věnují i nepravidelné formě aktivit v podobně příležitostných akcí, které mohou být určeny nejen dětem, ale také jejich rodičům. Tyto akce rozvíjejí vzájemnou komunikaci mezi pedagogy, dětmi a rodiči.

1.5 Výtvarná výchova ve školní družině

Estetická výchova (zahrnuje v sobě výchovu výtvarnou) se prolíná celým životem, ovlivňuje pocity, postoje, vnímání, prožívání, hodnocení, poznávání – neprojevuje se jen v tvorbě, ale v celkovém jednání jedince, v každé činnosti, v každém produktu. Rozvíjí především emocionální složku osobnosti, talent a kreativitu, vlastní názor i individuální vkus. Dá se říci, že se promítá do celého společenského života a do všech oblastí výchovy, pozitivně ovlivňuje jedince, krása a umění přináší do života jen klady.

Estetická výchova spojuje estetiku a pedagogiku, zaštituje výchovu estetickou, která má větší dosah a uměleckou, která se spíše orientuje na výchovu a rozvoj talentu, schopností a dovedností. Umění odráží osobnost, je vlastně reakcí jedince na své okolí, je reakcí na kulturu, v jaké dítě žije, a na společenskou rovinu.

Podle MŠMT je výtvarná výchova vzdělávací obor, který je součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Základem jsou dva pilíře – výtvarný projev a výtvarná kultura. Je založena na kreativní tvorbě, formuje výtvarné myšlení, pomáhá osvojit si různé techniky a dovednosti, rozvíjí talent, fantazii a kreativitu, prostorovou představivost, jemnou motoriku, pomáhá vytvářet kreativní stránku své osobnosti.

Dle osnov předmětu výtvarné výchovy jsou stanoveny následující cíle:

- „Rozvíjení a kultivování citových a smyslových schopností vnímání a soustředěného pozorování,
- obnovování a rozvíjení smyslové i citové senzibility, kultivace a obohacování prožitků,
- obnovování a pěstování představivosti, imaginace a fantazie,
- probouzení a kultivace tvořivých osobitých reakcí na podněty a problémy,
- obnovování a obohacování citových i racionálně reflektovaných vztahů k sobě samému, k ostatním lidem a okolnímu světu,
- rozvíjení pozitivního vztahu ke kulturním hodnotám současnosti i minulosti, zvláště k jejich výtvarně estetickým aspektům,
- rozvíjení porozumění, tolerance i kritičnosti k projevům vlastním i ostatních lidí, a zvláště k projevům výtvarné kultury a umění,
- kultivace výtvarných dovedností a schopností jako prostředků výtvarného vyjadřování.“¹²

V dokumentu jsou také specifikovány základní prostředky k dosažení těchto cílů:

- „Výtvarné estetické vnímání, pozorování a reagování na vnější i vnitřní podněty,
- laborování, hra a experimentace s výtvarnými prostředky a objevování jejich výrazových možností,
- hledání tvořivého řešení konkrétních lidských problémů prostřednictvím výtvarně výrazových prostředků,
- objevování výtvarných kvalit a hodnot ve světě přírody, kultury a umění,

---

¹² Informační systém [online]. Copyright ©, [cit. 27.03.2020]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/174511/pedf_b/priloha_c.1_osnovy_vv_a.pdf, str.1

- postupné chápání, osvojování a používání výtvarně znakových systémů. ¹³

Jako hlavní přínos do života dítěte, je přirozené propojení výtvarné výchovy s okolním světem, zároveň pomáhá poznat svět z jiné perspektivy. V širším slova smyslu lze chápat výtvarnou výchovu jako součást vědomostní společnosti a zároveň součást sebe samého. V dětech probouzí potřebu se realizovat, rozvinout svou fantazii a zhmotnit své představy.

Výtvarná výchova jako kroužek v rámci družiny, má odlišnou formu výuky oproti výtvarné výchově, jako školní předmět. Žák zde má mnohem aktivnější úlohu, je spíše motivován k vlastnímu tvoření, je veden k samostatnosti, projevuje se individuální přístup pedagoga ke každému žákovi zvlášť. Je tu více prostoru pro uvolněnou zábavu a atmosféru, díky tomu rozvíjí komunikaci jak dospělého s dítětem, tak dětí mezi sebou, což je ještě umocněno větším věkovým rozpětím v kroužku. V kolektivu se děti učí týmové spolupráci, toleranci i pomoci druhým.

Pedagog má prostor motivovat v rámci kroužku k hlubšímu zájmu dětí, které už sami o sobě mají o danou problematiku osobní zájem. Vychovatel je vlastně zprostředkovatel mezi dítětem a estetikou, uměním, kreativitou, je medián komunikace dětí mezi sebou učí je trpělivě vnímat také výtvarné projevy druhých. Zároveň z pohledu estetiky dokáže pedagog v rámci výtvarné výchovy propojit zájem o výtvarnou tvorbu, s přírodou, s historií, se současným děním, literaturou, filmy, s trendy, které danou věkovou skupinu zajímají a které motivují děti k aktivní účasti na kroužku.

1.6 Vývojová psychologie

Bakalářská práce řeší téma výtvarného kroužku pro děti 4. a 5. třídy ZŠ. Je tedy na místě zkoumat tento věk z pohledu vývojové psychologie. Zde se práce zaměřuje na ty dovednosti, které jsou pro výtvarné vnímání podstatné.

Jedná se o děti ve věku 9 – 11 (12) let. Podle Vágnerové mluvíme o období **středního školního věku**, tato věková kategorie zahrnuje děti mezi 8. – 12. lety, je to období, kdy děti pomalu přecházejí do fáze dospívání, jsou již zvyklé na denní školní povinnosti a určitou

---

¹³ Taktéž.

rutinu.¹⁴ V tomto věku již dokáží chápat svou jedinečnost, do jisté míry cítí, na které zájmové činnosti mají vlohy, tedy které činnosti je baví a uspokojují a případně v čem se chtějí realizovat či zlepšovat. Stále platí, že je vhodné motivovat děti vhodně zvolenou formou pedagogiky volného času.

Zároveň je v tomto věku kladeno na dítě více a více nároků, má více povinností, delší školní přípravu, čímž klesá kapacita volného času. Je stále nutný dohled dospělých nad organizací volného času, kterého je tedy o něco méně než v nižším školním věku (6 - 8 let). Zároveň dospělý stále koriguje náplň volného času. Je tu určité nebezpečí, které může vést ze strany dospělého k fyzickému a psychickému přetěžování dítěte. V následném starším školním věku (12 - 15 let) se již dítě snaží rozhodovat samo o sobě, řízení volného času ze strany dospělých vnímá spíše jako manipulaci.

Z pohledu jemné motoriky, která je při zaměření BP na výtvarnou výchovu důležitá, jsou děti přesnější, než např. děti v první třídě. V tomto věku se dotváří koordinace mezi zrakem a pohybem prstů. Písmo může ještě být kostrbaté, díky vývoji smyslového vnímání jedinci odliší více barevných odstínů.

Estetické cítění je spojeno s fantazií, více se podobá realitě. Zároveň začíná jinak vnímat umělecká díla. Představy jsou živé a velice konkrétní. Díky lepší pozornosti jde dítě také lépe motivovat, velkou roli hraje tzv. nezáměrná soustředěnost.

Určitý vliv má také kreativita, která není ovšem spojena jen s uměním, ale také s celkovým řešením různých problémů a úkolů. Podpoření kreativity, seberealizace, originality, je v tomto věku, kdy se dovednosti jedince rychle posouvají dopředu důležitá. Ta je spojena s fantazií, která jak už bylo zmíněno, více odpovídá realitě, je věcnější. Díky tomu má jedinec předpoklady k tomu, aby zadaný úkol nebo projekt dovedl do řádného konce. Již má tendence se reálně poměřovat s ostatními, již se formuje identita dítěte, uvědomuje si názory a hodnocení jiných lidí vůči své práci a své osobě.

---

¹⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0. str.148

2 Praktická část

Praktická část bakalářské práce obsahuje samotné plánování výtvarného kroužku pro děti ze 4. a 5. třídy ZŠ. Vychází z rešerší provedených v teoretické části bakalářské práce.

Jelikož je výtvarný kroužek určen pro děti 4. a 5. třídy ZŠ, jeví se jako nejvhodnější zvolení zařízení volnočasové aktivity školní družinu při ZŠ. Vytvoření školního vzdělávacího programu, i pro školní družinu, má v kompetenci ředitel školy, který musí vycházet ze školského zákona¹⁵, protože školní družina je také součástí školního vzdělávacího programu. Z toho vyplývá, že kroužek musí být zařazen do Školního vzdělávacího programu, který v praxi vychází z různých tematických okruhů. Příkladem takového tematického okruhu může být svět kolem nás, naše budoucnost, zdraví, příroda a její proměny apod. Následně zpracovává program kroužku a plán jednotlivých aktivit.

Tématem výtvarného kroužku zpracovaného v BP je **Cesta do pravěku**, a přistupuje se k němu jako k sondě do prehistorického života i umění. Téma výtvarného kroužku bylo zvoleno tak, aby žáky zaujalo a zároveň do určité míry odpovídalo učivu 4. a 5. třídy ZŠ. Výhodou tohoto tématu je možnost mezioborového propojení s environmentální výukou a s využitím přírodních materiálů, skrze něj lze žákům přiblížit rozmanitost přírody, a zároveň vztahy a rozdíly mezi dobou minulou (pravěkou) a současností. Žáci 4. a 5. třídy ZŠ již mají v učebních osnovách přírodovědu a vlastivědu, pravěk je již jedním tématem výuky, který má přesah do více předmětů – literatury, zmíněné přírodovědy a vlastivědy a také do výtvarné výchovy a dějin umění. Na těchto základech je vystavěn program celého výtvarného kroužku.

Výtvarný kroužek má do jisté míry formu projektu, projektu, kdy žáci půjdou po pravěkých stopách a v závěru pololetí budou mít ucelený umělecký cyklus mapující to nejdůležitější z pravěkého umění, stávající z vlastních výtvorů. Výtvarný kroužek na toto téma může být první pololetí (v návaznosti by pak výtvarný kroužek pokračoval dál na jiné téma), nebo lze okruhy přeskupit tak, že by kroužek začínal v druhém pololetí výtvarnými činnostmi, které se odehrávají uvnitř a témata spojená s přírodou by se odehrála v jarních a letních měsících.

---

¹⁵ Školský zákon / část první / § 4 Rámcové vzdělávací programy - [Zákony.centrum.cz](http://zakony.centrum.cz) [online]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-1-paragraf-4>

Program lze využít či rozšířit dle potřeb například pro dětský tábor nebo na tento kroužek například městský či klasický tábor navázat. Jeho využití je univerzální a variabilní.

Program kroužku počítá s rozsahem cca třinácti témat, kromě pilotní seznamovací hodiny jsou dány tři hlavní okruhy k výtvarnému ztvárnění.

Prvním okruhem je **Pravěká příroda**. Rozdělení aktivit je dle přírodních podmínek, s tím, že je celý program variabilní. Pokud by počasí nepřálo a nebylo by možné například nasbírat v přírodě potřebný materiál, je možné program upravit a zvolit jinou variantu.

Druhým okruhem je téma **Ilustrátor příběhů z mamutí soutěsky**, které děti blíže seznámí s prací Zdeňka Buriana. Náplní bude především dokreslování různých obrázků a v závěru malba v jeho stylu.

Třetím okruhem je **Magické prehistorické umění**, které se zaměřuje na pračlověka, na jeho obydlí a na magické šamany. Zároveň je postaveno tak, aby si děti zopakovaly pravěké reálie, které se do té doby naučily a znalosti prohloubily.

Cílem výtvarného kroužku je podpořit u dětí tvořivost, představivost a fantazii. Naučit žáky nové výtvarné techniky, ukázat různé využití přírodních materiálů. Využít volného času v družině tak, aby děti poznaly něco nového, naučily se navzájem komunikovat a vnímat práci ostatních. Zároveň dětem propojit znalosti z přírodovědy, vlastivědy, literatury a dějin výtvarného umění. Ucelený program na téma prehistorického života a umění.

Vybrané výtvarné techniky:

- Kresba – tužkou, uhlem, rudkou, štětcem, dřívkem.
- Malba – temperovými a vodovými barvami.
- Koláž a grafické techniky, detailní práce s uhlem.
- Práce s hlinou, dřevem, kamínky, rostlinami – kašírování a modelování, různé prostorové vytváření předmětů, kreslení dle předlohy.
- Práce s papírem – mačkání, skládání, stříhání, přehýbání.

Z pohledu mezioborového propojení se budeme věnovat těmto tématům:

- Literatura: Lovci mamutů – Eduard Štorch.
- Výtvarné umění:

- Zdeněk Burian – propojení s literaturou a knihou Lovci mamutů, propojení s kinematografií a filmem Cesta do pravěku, povolání ilustrátora,
  - umění z doby pravěku – malby, zdobení, masky, předměty denního použití atd.,
  - seznámení se s Národním muzeem (virtuální prohlídka),
  - nálezy jeskynních maleb – Altamira ve Španělsku, Lascaux ve Francii, Cueva de las Manos v Argentině.
- Vlastivěda:
    - starší doba kamenná – doba lovců a sběračů, lidé žili v tlupách, nástroj – opracovaný kámen, lidé žili v jeskyních a chýších, v té době žili mamuti, nálezy – rytiny, sošky – Věstonická Venuše (nejstarší keramická soška na světě),
    - mladší doba kamenná – doba prvních zemědělců, nádoby vyráběné z hlíny.¹⁶
  - Přírodověda:
    - lisování rostlin, zakládání herbáře,
    - rostliny žijící v době kamenné a nyní,
    - okrajově zkameněliny (rostliny a trilobiti) a dinosauři,
    - návštěva Botanické zahrady v Liberci.

2.1 Plán aktivit

Plán aktivit a obsah jednotlivých výtvarných činností:

1. Pilotní hodina – seznámení s žáky a s náplní výtvarného kroužku.
  - Myšlenková mapa – malování vodovkami na velké role papíru.
2. Pravěká příroda – první tematický okruh, rozsah cca 6 týdnů
  - Pravěký herbář
    - Lisování květin, dokreslování, kresba dle předlohy – tužkou, uhlem, kresba akvarelovými barvami, tvorba herbáře – desek a vázání listů.

---

¹⁶ PRAVĚK VLASTIVĚDA 4. ročník Gabriela Mikulková, SlidePlayer - [online]. Copyright © 2020 SlidePlayer.cz Inc. [cit. 05.04.2020]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/2329849/>

- Tvoření v přírodě
  - Rukodělné techniky – vázání různých uzlů, tvorba náhrdelníků pomocí jehel a nití.
- Modelování pravěkých předmětů
  - Práce s hlinou - modelování, vyrývání, otisky.

3. Ilustrátor příběhů z mamutí soutěsky. Druhý tematický okruh – rozsah cca 3 týdnů

- Vlastní dinosaur
  - Kresba tužkou, malování vodovkami práce s papírem, stříhání, lepení.
- Pravěké střípky
  - Práce s papírem – lepení, stříhání. Dokreslování měkkou tužkou.
- Mamutí soutěska
  - Přípravná kresba tužkou, uhlem, malba temperami.

4. Magické prehistorické umění Třetí tematický okruh – rozsah cca 4 týdnů

- Jeskynní malby
  - Práce s papírem – mačkaný papír, temperové barvy, kresba uhlem, rozprašování barev.
- Pravěká tlupa
  - Figurální kresba, malba temperami, lepení textilií nebo mačkaného papíru.
- Rituální masky
  - Kašírování, modelování, barvení.

5. Závěrečná hodina – zhodnocení práce celého pololetí.

Každý okruh začíná novým příběhem nebo novými informacemi, na které naváže výtvarné téma. Účelem je nabídnout co největší rozmanitost činností, ze začátku roku se věnuje spíše rukodělné činnosti, čím se postupuje hlouběji do tématu, tím více se výtvarné činnosti orientují na kresbu a malbu.

Přesto je pilířem výuky snaha střídat práci s kresbou a činností rukodělnou, kdy je nutné například připravit podklady pro tvorbu nebo poznávat nové výtvarné techniky tak, aby byly činnosti zajímavou mozaikou výtvarných činností.

Cílem výtvarného kroužku je, aby si žáci vyzkoušeli co nejvíce technik a sami zjistili, co je baví více, jakým technikám by se chtěli věnovat, ve kterých technikách se zdokonalovat nebo naopak, kterým výtvarným činnostem se věnovat nechtějí. Zároveň se zábavnou formou naučit více z dějepisu, literatury a umění.

Přínosem kroužku je také využití prostoru ke komunikaci mezi žáky a pedagogem, a především mezi žáky samotnými. Povídání a diskuzi je dán velký prostor, děti by se měly naučit poslouchat ostatní, respektovat jejich názory, prohloubit komunikační dovednosti.

2.2 Hodnocení

Hodnocení ze strany pedagoga by mělo být zaznamenáváno průběžně. Přestože se jedná o zájmový kroužek, hodnocení je pro pedagoga důležité pro ověření programu, zdali byl správně poskládan s ohledem na věk a znalosti dětí.

Pokrok dítěte se dá shrnout v podobných bodech, které jsou následně uvedeny:

- Dítě naváže kontakt s pedagogem, prostředím a ostatními účastníky. Začíná si uvědomovat své schopnosti. Do tvorby zapracuje své aktuální pocity. Seznámí se s programem kroužku.
- Dítě uvolní vztah k tužce a papíru jako prostředku komunikace, poznává vztah mezi vlastnostmi tužky a vlastnostmi podkladu. Poznává typy čar a plošných tvarů a pojmenovává je.
- Dítě uvolní vlastní vztah k pomůckám a materiálům. Upevňuje vědomí, že aktivity v kroužku jsou směřovány k němu. Pocítí osvobození ve vztahu k pedagogovi, k prostředí, ke spolužákům. Prohloubí také porozumění funkcí linií a tvarů.
- Dítě přepisuje pozorované jevy prostřednictvím procvičených výtvarných technik. Využívá dosavadních zkušeností k vyjádření tvarů a nálady motivu (krajiny) i vlastní pocity.
- Dítě přepisuje pozorované skutečnosti z předlohy – objekty, osoby, zvířata v akci. Zakomponuje do práce vlastní vztah k pravěku.
- Dítě podle svých schopností vypráví vlastní příběh na téma pravěk a vše kolem něj. Dává svému projevu základní prvky vlastního výtvarného rukopisu.

Hodnocení v závěru roku napomůže shrnout průběh celého výtvarného kroužku.

2.3 Pilotní hodina

Úvodní hodina je hodně o povídání – především pak o tom, že umění má svůj počátek v pravěku a že pravěké tvoření je hlavní inspirací pro tento výtvarný kroužek.

Co děti napadne, když se řekne pravěk? (*společný brainstorming*) Vydají se po stopách mamutů, malovaných jeskyní a pravěkých lidí, kteří žili v tlupách.

Znají již děti knížku Lovci mamutů od Eduarda Štorcha? Hodina pokračuje čtením úryvku, čtení této knihy bude náplní i v průběhu dalších hodin výtvarného kroužku. V knize je popsáno putování pravěké lovecké tlupy od řeky Dyje, kde jsou Dolní Věstonice (*Věstonická Venuše – budeme modelovat sošky a další předměty z hlíny*) až po dnešní území Prahy¹⁷. Tlupa se podle místa jmenuje Věstonická tlupa, má svého náčelníka. Jak by se mohla jmenovat tlupa tady u nás? Jak by se asi jmenovali jejich děti – každý si zkusí vymyslet jméno, které by měl v pravěké tlupě. A jaká v té době žila zvířata? Kromě mamutů, také bizoni a medvědi, koně, ale také veverky, zajáci, sovy i kukačky (*viz jména z lovců mamutů*). A kde takové tlupy žily, jak jejich příbytky vypadaly? (*Děti tak samy odpoví na otázky: kde tlupy žily – v jeskyních, a jak vypadaly příbytky – zdobené jeskynními malbami, tím odkryjí jedno z témat výtvarného kroužku - jeskyně a jeskynní malby.*)

Vyprávění je z doby kamenné, žáci si zkusí vyrobit a nakreslit některé historické předměty (*opět brainstorming – co používali za předměty a z jakých materiálů – kosti, drápy, různé kameny, dřevo atd*).

A protože je to kroužek výtvarný, dalším tématem je povídání o Zdeňkovi Burianovi. Ten tuto knížku ilustroval (1937) (*prohlédneme si jeho ilustrace z knížky*). Znají děti povolání ilustrátora? Pan Burian ilustroval dobrodružné knihy. Nejvíce se věnoval paleontologii – vědě o životě v dobách minulých, věda o vývoji života na Zemi, nejen zvířat a lidí, ale také rostlin a zkamenělin – zde je opět návaznost v dalších hodinách – kdy žáci dokreslují pravěké rostliny – a *jak se k nim dostaneme?* (*brainstorming – které rostliny najdeme v přírodě i nyní*). V jedné z hodin si práci ilustrátora studenti vyzkouší. Pan Burian nebyl jen ilustrátor, obrazové rekonstrukce z dob pravěkých zhotovoval také jako

---

¹⁷ ŠTORCH, E.: Lovci mamutů. Praha: Albatros, 1991. ISBN 80-00-00165-9.

olejomalby¹⁸. Povídání o Zdeňkovi Burianovi pokračuje v dalších hodinách, kdy se sami děti promění v ILUSTRÁTORY dobrodružných pravěkých příběhů.

Na velké role papíru ve skupinách – pravěkých tlupách, tak aby se děti mezi sebou seznámily – zkusí napsat a namalovat to, co si během první hodiny řekly, co vymyslely během brainstormingu. Použijí vodovky. Děti tak vytvoří myšlenkovou mapu celého výtvarného kroužku.

Na konci pololetí bude zajímavé porovnávat, kam až se děti v pravěkém umění posunuly, jaké techniky se naučily a také kam až po absolvování výtvarného kroužku sahají jejich znalosti.

2.4 Pravěká příroda

První tematický okruh je nejvíce propojen s přírodou, kdy děti využijí možnost sami si nasbírat materiál pro pravěké tvoření. Z toho důvodu jsou zařazeny jednodušší výtvarné aktivity na začátek, do období babího léta a podzimních měsíců. Výtvarný kroužek musí nadále splňovat podmínky zájmové činnosti, měl by být odpočinkový, zároveň prohlubovat znalosti a motivovat žáky tak, aby se sami chtěli dozvědět víc.

Jednoduché podzimní tvoření je zasazeno co nejvíce do podtextu tématu pravěkého života a prehistorického umění. Případně pokud by kroužek začínal ve druhém pololetí, byl by tento okruh přesunut tak, aby již příroda byla probuzená – tedy do jarních nebo letních měsíců. Tento první okruh je nejvíce propojen s přírodopisem. Jednotlivé hodiny probíhají variabilně v závislosti na počasí. Je možné provést jednu hodinu jen v přírodě a nasbírat všechen potřebný materiál a promíchat témata dle toho, jak které rostliny vydrží (například v jedné hodině připravit rostliny na herbář i tvořit náhrdelníky z podzimních plodů atd.).

V rámci tématu pravěké přírody je zařazena návštěva liberecké botanické zahrady, která má nádherně zpracované téma pravěku – je zde samostatný pravěký pavilon s vodopádem. Návštěvní okruh je doplněn také vitrínami se zkamenělinami.

Bylo by možné sem zařadit i tvoření jeskynních maleb, pokud by na to byly v nedalekém okolí školy vhodné podmínky.

---

¹⁸ ZDENĚK BURIAN | o malíři. ZDENĚK BURIAN | o malíři [online]. Dostupné z: <http://burianzdenek.cz>

2.4.1 Pravěký herbář

Tato výtvarná hodina se věnuje především přírodě. Které rostliny z pravěku tu zůstaly až dodnes? (*brainstorming – plavuně, kapradí, přesličky, jinan*)

Žáci si zkusí lisovat rostliny, udělat si malý pravěký herbář. Herbář bude doprovázen obrázky rostlin, technika dokreslování nebo kreslení dle předlohy. Zároveň v dalších hodinách navštíví Botanickou zahradu v Liberci, kde se nachází pavilon Pravěk, který pravěkou přírodu mapuje reálně.

Sběr rostlin záleží na tom, jestli je poblíž vhodný les, pokud nebude možné posbírat rostliny přímo se třídou, zajistí rostliny vyučující nebo se dětem zadá za úkol donést rostliny již v první pilotní hodině.

Od každé rostliny je potřeba minimálně dva exempláře. Jeden exemplář se připraví pro lisování do herbáře. Nejprve se rostlina narovná na noviny a zatíží knihami, aby se správně vylisovala je potřeba noviny obměňovat. Druhý exemplář zůstane jako předloha pro detailní kreslení rostlin. Žáci je následně dokreslují na velké bílé čtvrtky a umístí je tak, aby se na čtvrtky podařilo dolepit i vylisované rostliny, případně si rostliny pro dokreslování uchyť k papíru papírovou lepicí páskou. Práce je především o jemné motorice a představitivosti. U listů jinanu dokreslí děti dle obrazové předlohy také siluetu dospělého stromu.

Herbář děti dodělají následující hodiny, kdy vylisované rostliny nalepí na čtvrtky pomocí papírových pásek. k rostlinám se pak dopíše jejich jména – v českém a latinském jazyce, lokalita nálezů a datum, u každé rostliny by mělo být i jméno nálezce.

Další hodinu navštíví Botanickou zahradu v Liberci. Zde se nachází skleník, věnující se pravěku, s vzrostlými kapradinami, přesličkami, blahočty atd. Zároveň je zde vitrína se zkamenělinami rostlin, která žákům prohlubuje znalosti v přírodovědě a dává do spojitosti historické nálezy se současnou vědou. Zkamenělinám se budou děti věnovat dalších hodinách při práci s hlínou.

Herbář bude následně doplněn kresbami vytvořených při návštěvě botanické zahrady. Náčrtky si děti připraví přímo zde, dle časové náročnosti dotvoří ve třídě (pokud nestihnou kresby dodělat přímo na místě). Pavilon pravěku si v rámci návštěvy také nafotíme, obecně

celou atmosféru pravěké přírody i detailně některé rostliny. Fotografie využijeme jak při dokončovacích pracích ve třídě, tak v dalších hodinách při práci ilustrátora.

Ve třídě dokončí žáci kresby rozpracované v botanické zahradě. Následně se děti budou věnovat malbě akvarelovými barvami, tím herbáři vdechnou život.

Nabízí se možnost udělat výstavu ze vzniklých děl, pokud bude v prostorách družiny na výstavu místo. Pokud to nebude možné, zařadíme kresby a akvarely do pravěkého herbáře.

Závěrečná úprava herbáře bude záležet na žácích, jak za sebou jednotlivé listy poskládají, k dispozici budou mít jak vylisované rostliny, tak vlastní kresby a malby. Úvodní desky vytvoří ze čtvrtky z recyklovaného papíru, proděraví desky děrovačkou a všechny listy sváží lýkem.

2.4.2 Tvoření v přírodě

Jak se asi zdobily pravěké ženy? Pro toto podtéma by se nabízel den, kdy bude krásné babí léto, odpolední procházka by tak sloužila ke sběru podzimních plodin (jeřabin, šípků, lístečků, bukvic). Plody budou využity k tvorbě **náhrdelníků z podzimních plodů**. Na korále z jeřabin a šípků je potřeba jen jehla, nit a nůžky. Druhou možností by byly jarní měsíce, kdy se příroda probouzí.

A jak se zdobily muži? v přírodě se nasbírají zajímavé kameny, které připomínají například tesáky vlků, pro výrobu pravěkého šperku je potřeba provázek a šikovnou techniku uzlů. Žáci vytvoří **amulety**, kterých si v prehistorickém období muži i ženy velice vážili, věřili, že je ochrání před nemocí a zajistí jim šťastný život.

Výroba **jednoduchých kamenných nástrojů a zbraní** – klacek, provázek, kamínek.

Všechny poklady z podzimní přírody se dají využít i při dalších činnostech, jako například zdobení masek nebo zdobení předmětů z hlíny. Nevyužité předměty se usuší a využijí v následujících hodinách.

2.4.3 Modelování pravěkých předmětů

Hodina začne povídáním o zkamenělých trilobitech a rostlinách. Některé děti mohly vidět na vlastní oči při návštěvě Botanické zahrady v Liberci.

Pokračovat bude o nejstarší dochované keramické sošce, která se našla mezi Dolními Věstonicemi a Pavlovem, Věstonické Venuši, děti se tak možná poprvé setkají s kultem ženy, který nahé sošky žen z pálené hlíny znázorňovaly. (*brainstorming – pedagog zaznamenaná, co již žáci o Venuši ví*).

Následovat bude promítání obrázků, nejen Venuše, ale i užitečných předmětů, šperků. Virtuálně navštíví Národní muzeum, konkrétně pravěké dějiny Čech, Moravy a Slovenska (online: <https://www.virtualczech.cz/narodnimuzeum/>). Modelování z hlíny počítá s programem minimálního rozsahu tří týdnů. Úvod hodiny bude vždy věnován konkrétnímu tématu - zkamenělinám, soškám, užitečným předmětům a nádobám.

První hodina bude věnována otiskům přírodních prvků (kamínků, rostlin, plodů), které děti nasbíraly minulé hodiny. Poté si vyzkouší vyrývat rostliny a trilobity. Do hliněných placiček, budou vyrývat dřevěnými hranoly tvary trilobitů nebo rostlin, ty už znají z předešlých hodin, kdy se tvořil pravěký herbář. Herbář nebo skici obrázků mohou použít jako předlohu. Přesličky nebo jiné rostliny lze i do hliněných placiček přímo otisknout.

Tvorba s hlínou má mnoho variant. V další hodině, po virtuální prohlídce muzea, budou tvořit i užitečné předměty, jako různé nádoby a mísy. k dispozici budou mít sušené plody, které během předešlých hodin nasbírali. Jimi je budou moci ozdobit nebo použít techniku zdobení z minulé hodiny – vyrývání různých tvarů dřevěnými hranoly, popřípadě otisky květin.

Dále se naskýtá možnost vytvořit amulety nebo hliněné korále, které lze nazdobit přírodním materiálem. Fantazii se meze nekladou, žáci se sami rozhodnou, které předměty jsou pro ně zajímavé, a které by si chtěli zkusit vyrobit.

V poslední modelářské hodině se vrátíme k Věstonicím a podrobněji probereme keramické sošky a kult ženy. Žáci budou modelovat sošky, dle své fantazie a dle informací, které byly sděleny v začátcích hodiny.

2.5 Ilustrátor příběhů z mamutí soutěsky

Dětem už byla představena kniha Lovci mamutů, v následujících hodinách se program detailněji zaměřuje na práci ilustrátora Zdeňka Buriana. Nezůstanou tak pouze u Lovců mamutů, ale přesunou se v čase s filmem Cesta do pravěku a vymyslí si vlastního dinosaura.

Střípky minulosti je následným tématem, kdy se ještě jednou virtuálně podívají do Národního muzea a budou dokreslovat obrázky různých pravěkých předmětů.

Nakonec se přeci jen vrátí k lovcům mamutů a zkusí si sami být ilustrátory dobrodružného pravěkého příběhu, který si žáci sami vymyslí.

2.5.1 Vlastní dinosaurus

Hodina začne ukázkou filmu **Cesta do pravěku** (*povídání s dětmi, jestli film znají*) – český fantastický film, inspirovaný právě ilustracemi pana Zdeňka Buriana.

Na chvíli se v čase ještě vrátí před již známé lovce mamutů, Cesta do pravěku sice začíná v době mamutů, vrací se ale zpět přes dinosaury až k trilobitům. Trilobity si již tvořili z hlíny, ale nyní se mohou ještě chvíli zdržet u dinosaurů. Na počest pana Buriana byl pojmenován dinosaurus Burianosaurus, který byl objeven v Čechách. (*Jak odhadovali podobu dinosaurů? Podle kostních objevů... stejně jako velikost mamutů, a další fauny a flory.*)

Zkusí si načrtnout vlastního dinosaura, jehož jméno by vzniklo ze jmen jednotlivých žáků. Jako předloha mohou být obrázky dinosaurů od pana Buriana, ale nejlepší bude, ponechat pracovat dětskou fantazii. Dinosaurů si nejprve načrtnou, jejich zvláštnosti, nohy, křídla, zuby, tlamy, ocasy apod. Poté bude vysvětlen postup, jak dinosaura udělat prostorově – vytvoří si papírové makety, které vybarví vodovkami, následně vystřihají, nalepí a propojí na ruličky od toaletního papíru tak, že vzniknou samovolně stojící dinosauři.

2.5.2 Pravěké střípky

Ještě jednou virtuálně navštíví Národní muzeum v Praze¹⁹. Nádoby a sošky již vytvořili z hlíny, nyní je zkusí detailněji dokreslovat měkkou tužkou. Budou dokreslovat různé náměty pravěkého života – je to taková příprava na práci archeologa (*debata na téma archeologa, co je to za povolání, co to obnáší atd.*). Archeologové hledají úlomky a následně se snaží předmět sestavit nebo zrekonstruovat tak, aby odpovídal dávné skutečnosti, jejich prací je také objasnit, k čemu byl předmět využíván.

Každý žák dostane ústřižky různých pravěkých předmětů, na baličím papíru rozmístí a nalepí jednotlivé útržky a pokusí se předměty „zrekonstruovat“ – dokreslit měkkou tužkou. V následné debatě si budou povídat o tom, na co předměty asi sloužili. Dozví se opět více o prehistorickém životě.

2.5.3 Mamutí soutěska

V dalších hodinách se opět přenesou zpět k **Lovcům mamutů** a pračlověčímu životu. Společně vymyslí příběh z Mamutí soutěsky – vymyslí nové jméno tlupy nebo použijí jména z první hodiny, a tento vlastní pravěký příběh si budou postupně ilustrovat! Přiblíží si i život pravěké tlupy. Inspirací budou olejomalby Zdeňka Buriana. Pokusí se vytvořit temperami podobná veledíla, jako ta, za která byl pan Burian oceňován.

Z návštěvy botanické zahrady mají děti k dispozici fotodokumentaci pravěké přírody, podle fotografií si připraví náčrtek krajiny, který následně doplní detaily dle mamutího příběhu.

Každý si vybere nějakou scénu z vymyšleného mamutího příběhu, bude jen na každém jednotlivci, jak zapracuje jeho fantazie. Takové dílo nevznikne za jeden týden, předpokládaný rozsah bude dva týdny, kdy první týden se zaměří na vymyšlení příběhu a žáci si navrhnu scénu, kterou ilustrují. Další týden vdechnou svému dílu život temperami.

---

¹⁹ <https://www.virtualczech.cz/narodnimuzeum/>

2.6 Magické prehistorické umění

Třetí okruh má téma magické prehistorické umění, kde žáci nejprve budou tvořit jeskynní malby, poté si zkusí figurální kresbou znázornit pravěkou tlupu, a nakonec budou vytvářet rituální masky. Magie hrála roli v každodenním životě, pro pravěké tlupy byl nejdůležitější úspěšný lov a také proto se lovu a zvířatům věnovala většina nalezených prehistorických maleb. Děti již tvořily šperky, které využívali pravěcí lidé například jako amulety. Nyní se z dětí stanou pravěcí šamani.

2.6.1 Jeskyně, jak zdobili stěny svých příbytků

Jeskyně – jak zdobili stěny svých příbytků? Inspiraci žáci najdou v nejznámějších prehistorických dílech výtvarného umění celého světa – jeskyněmi ve Francii, Španělsku a Argentině.

Pracovat se bude s mačkaným papírem, barvami a uhlem. Vytvoří si vlastní nástěnné malby – zobrazení zvířat a lovců. Výstupem budou kresby ve skicáku, které si žáci budou moci založit do svých pravěkých desek, kde postupně ukládají všechny podklady a výstupy.

Jak žili pravěcí lidé? Ano, žili v jeskyních! a stěny jeskyní zdobili malbami zvířat, která potkávali, která lovili nebo kterých se obávali, (známe již z Lovců mamutů) – zobrazovali celý průběh lovu, samostatná zvířata jako mamuty, koně, jeleny, divoká prasata, bizony, zubry, sobi. A protože věřili, že co je sen, může se také splnit, věřili, že vyobrazení úspěšného lovu jim může přinést štěstí. Jednalo se vlastně o takovou loveckou magii.

Jak malbu tvořili? Pomocí přírodních materiálů, jako je hlína, tuk nebo i krev zvířat – barevně převládala černá a červená. Používanou technikou bylo také rytí obrysů kamenem nebo byly používány ohořelé kusy dřeva. Znájí žáci nějaké jeskyně, proslulé prehistorickými malbami? Altamira ve Španělsku a Lascaux ve Francii.

Ukázka nálezů těchto dvou známých jeskyní.

Video ukázka Lascaux: <https://vimeo.com/40849516>,

prohlídka jeskyně možná i přes: <https://archeologie.culture.fr/lascaux/en/visit-cave>

A ještě se nabízí zmínit třetí jeskyni, která je ideální inspirací pro tvorbu jeskynních maleb – v Argentině je tzv. Jeskyně rukou (Cueva de las Manos) – zde jsou kromě vyobrazených

zvířat (děti zkusí uhádnout jakých – lama a nandu) a loveckých scén, vyobrazeny také lidské ruce.

Pomůcky a výtvarná technika: role hnědého papíru, temperové barvy (barvy budou zvoleny dle předlohy z jeskyně rukou), jedna varianta je použít staré zubní kartáčky – štětinkami rozprašujeme barvy přes ruce, druhá varianta by byla použít foukací fixy nebo rozprašovač.

Fantazii se ale meze nekladou, lze i houbičkou nanášet barvy přes ruce, mohou dělat i otisky dlaní, je jen na žácích, jak jejich malba „Jeskyně rukou“ bude vypadat.

Pravěká zvířata si již žáci vyzkoušeli při práci ilustrátora. Nyní, ale musí obrazy zjednodušit tak, aby se podobaly prehistorickému umění nalezenému v jeskyních. Z obrázků z jeskyní již ví, jak své tlupy a lovce vyobrazovali a nyní se pokusí o to samé.

Nejprve si vytvoří jeskynní stěny – připraví si pomuchlané papíry v barvách jeskyně – tenké proužky nabarví zemítymi přírodními odstíny, které viděli v promítaných jeskyních. Ještě mokřý papír se zmuchlá, poté opět rozloží, a ještě jednou nabarví, čímž se zvýrazní některé přehyby. Uschlé pomuchlané papíry budou lepit na připravené velké formáty papírů s větší gramáží. Vytvoří se tím podklad pro malby na jeskynních stěnách.

Další hodinu již přejdou k zdobení připravené jeskynní stěny. Nejprve si do skicáků vyzkouší zjednodušená zvířata (*znovu si promítneme pro inspiraci nálezy prehistorických jeskynních maleb*) budou kreslit mamuty, koně, jeleny, divoká prasata, bizony, zubry, sobi – každý si vybere zvíře nebo zvířata, která jsou mu blízká nebo která se mu budou nejlépe ztvárňovat. Do skicáku je budou malovat uhlíkem nebo uhlem – a stejně pak na připravené stěny z minula.

Pravěké rodiny jsou dětem již známé, jak žili, jak vypadali. Na stěnách se objevovali také lovci – i ty si zkusí do skicáku zjednodušit.

Stěny pak zdobí uhlem, uhlíkem nebo ředěnou hlínou tak, aby malby byly co nejautentičtější. Motivy zvířat a lovců jsou zjednodušené – figurativní kresby – musí přizpůsobit nepravidelnému povrchu jeskynní stěny. Zvířata je možné seskupovat do stád, a lovci loví, jak jinak než v tlupách.

Pozn. Toto téma by šlo upravit i na hodinu výtvarného kroužku v přírodě, pokud by byly v okolí školy veřejně přístupné skály nebo jeskyně. Bylo by nutné dbát na ochranu krajiny

(nešlo by realizovat například v CHKO atd.). Tato varianta by opět využila přírodních materiálů – nanášet barvy mechem či trávou, docházelo by k vrstvení. Obrisy by bylo možné dělat uhlíkem a přírodní barvou (červená a černá barva).

2.6.2 Pravěká tlupa

Děti se již věnovaly zjednodušeným postavám lovců pro zdobení prehistorických jeskyní. Teď přichází na řadu opravdová figurální kresba. Předlohou pro tvoření budou kresby znázorňující vývoj člověka a žáci se pokusí nakreslit tento evoluční vývoj z Australopithecus až po Homo sapiens. Opět použijí skicáky a nejprve se měkkou tužkou seznámí se s proporcemi lidského těla a hlavy.

Téma bude opět podkresleno úryvkem z knihy Lovců mamutů, jak chodili pralidi oblečení? Žáci se pokusí podobu pračlověka zachytit, vrátí se také k obrázkům Zdeňka Buriana, který žáky celým výtvarným kroužkem provází.

Hodina bude pokračovat malbou pračlověka ve větším formátu, aplikují se tím znalosti z kreseb ve skicáku. Kreslit se bude nejprve měkkou tužkou, žáci si vytvoří velkou postavu, kterou budou následně dotvářet barvami. Opět se budou techniky kombinovat – šaty je možné nalepit z připravených nastříhaných textilií nebo z namačkaných papírů.

2.6.3 Rituální masky

Magický pravěk. Děti již ví, že pralidé věřili na amulety, že jeskynní malby měly rituální charakter. Uctívali různá božstva a rituály, které jim měla pomoci k dobré úrodě, k dobrému lovu. Prosili nebe za déšť, sucho nebo slunce – ano uctívali slunovrat nebo věřili v magický déšť. Božstva, na která věřili, vyobrazovali často v podobě lidí se zvířecí hlavou (nebo věřili ve zvíře samotné). Během rituálu se nositel masky změnil v mýtickou bytost. Rituály se v některých kmenech dochovaly dodnes. *(Jak si děti představují rituál? Tanečníci v maskách, rytmická hudba, tanec okolo ohně atd.)*

Výtvarnou technikou kašírování vytvoří rituální šamanské masky. Je jen na žácích, jestli masky budou mít rohy či uši a jaké budou mít zbarvení. Opět platí použití přírodních barev, které již znají z předchozích hodin. Z novin, škrobu, lepidla na tapety, vytvoří masky. Jejich tvar budou tvořit na nafouknutém balóneku. Mohou zakomponovat i vlasy z lýka nebo koudele. Každý žák se na konci hodiny změní v magického pravěkého šamana.

2.7 Závěrečná hodina

Na závěr výtvarného kroužku je důležité zhodnotit celý půlrok. Jak je již zmíněno v úvodu, každá hodina začíná povídáním, diskuzí na dané téma. V závěrečné hodině děti nebudou odpovídat na otázky, ale pokusí se zhodnotit průběh celého pololetí.

Co se dětem líbilo, co nového jim výtvarný kroužek a povídání o pravěku přineslo, co ještě neznaly. Které reálie, která témata, které techniky, které příběhy. Zároveň vznikne diskuze na téma, zda by chtěli v pravěku žít, v čem to měli pravěcí lidé lepší či horší, v čem to máme naopak lepší či horší my v současnosti.

Při tomto hodnocení pomohou i body, které jsou uvedeny v kapitole na toto téma. Pedagog si díky tomu ověří, zda program odpovídal schopnostem žáků. Při této poslední hodině by měl dosáhnout posledního bodu v hodnocení: Dítě podle svých schopností vypráví vlastní příběh na téma pravěk a vše kolem něj. Dává svému projevu základní prvky vlastního výtvarného rukopisu.

Závěrečná hodina bude také sloužit ke kompletaci dětských výtvorů. V pilotní hodině vznikaly myšlenkové mapy prehistorického života a umění. Nyní je prostor pro porovnání prvních výtvarných krůčků s výtvary, které vznikaly později. Děti tak samy uvidí, jaký kus práce v prehistorickém umění odvedly.

Rekapitulace celého programu je důležitá pro děti, které si díky tomu uvědomí, co všechno se za půlrok naučily nebo co všechno si vyzkoušely. A rekapitulace je velice důležitá pro pedagoga, pro zhodnocení své práce, pro zlepšení celého programu, zařazení změn nebo inovací, které mohou děti samy navrhnout.

V návaznosti na výtvarný kroužek by mohl vzniknout i tábor (buď příměstský nebo klasický). Případně lze program použít nejen pro výtvarný kroužek při družině, ale právě jako téma příměstského výtvarného tábora. Variabilní je také časové rozložení výtvarného programu – není nutně dané, že musí probíhat v prvním pololetí. Je možné program otočit a přírodní tematice se věnovat na konci jara, či začátku léta a v zimních měsících realizovat výtvarné činnosti, které se odehrávají uvnitř.

2.8 Ověření výtvarného programu

Ověření vybraných hodin výtvarného programu bylo domluvené na Základní škole Pasířská, v Jablonci nad Nisou. Ve školní družině mají žáci keramický kroužek, vhodný pro zrealizování hodin programu: Modelování pravěkých předmětů. Kroužek keramiky je dvakrát týdně (úterý a čtvrtek vždy od 15:00 - 16:30).

Program začal zkrácenou pilotní hodinou na uvedení tématu pravěk, orientovaný především na práci s hlinou. První hodina se věnovala Věstonické Venuši a modelování sošek. Na další hodinu děti měly za úkol donést přírodní prvky, které se dají otisknout do amuletů a užitných předmětů. Program pokračoval s tématem zkamenělin, trilobitů a rostlin – otisky přírodních prvků a rytí dřevěnými hranoly do hliněných placiček. Tvorba amuletů a hliněných korálů. Poslední modelářská hodina byla věnována užitným předmětům, tedy tvorbě různých nádob a mís.

Hlavní cíle programu:

- modelace vlastní sošky, amuletů, korálků a užitných předmětů dle fantazie dětí na základě poskytnutých informací,
- procvičování a udržení jemné motoriky,
- smysluplné trávení volného času,
- orientace v čase – ve kterém prehistorickém období se nachází a co o tomto období ví.

Vedlejší cíle:

- stmelování kolektivu,
- kooperace mezi sebou.

Zarámování aktivit:

Dítě je seznámeno s obdobím pravěku, orientuje se v něm, ví o čem jde a vedoucí kroužku se postará o seznámení s úkoly pro tvorbu s hlinou.

Realizace programu:

- úvod do tématu spojený se společnou diskuzí, co se bude v hodině vyrábět,
- společná příprava pomůcek a prostředí,
- samotná výroba,
- společná ukázka vyrobených výrobků a krátká diskuze,

- společný úklid a vyprovázení do šatny.

Celkové časové rozložení programu bylo na tři bloky kroužku. Téma bylo správně časově rozložené, děti své úkoly stíhaly plnit v daném čase. Povědomí o pravěkých předmětech z hlíny bylo doplněno reálnou představou o těchto předmětech. V úvodu jsme si povídali k čemu jednotlivé předměty sloužily. Děti díky virtuální prohlídce Národního muzea poprvé tuto instituci navštívily.

První hodina se věnovala Věstonické Venuši a kultu ženy, děti si vymodelovaly vlastní sošky žen. Povídaly jsme si o tvarech pravěkých sošek a dávaly je do souvislostí s dnešním uměním.

V další hodině děti používaly i přírodní materiál, který si na hodinu donesly. Otiskovaly do hliněných destiček různé tvary, jako kamínky, šišky, poskytla jsem jim nasušené vlašské ořechy, díky tomu mohly pozorovat různou strukturu, kterou do hlíny tiskly. Úspěch mělo rytí dřevěnými hranoly, kdy děti tvarovaly různé obrazce nebo detailnější tvary rostlin.

Poslední hodina byla věnována užitným předmětům, kdy děti tvořily různé mísy a džbány, které zdobily technikou osvojenou v minulé hodině. Tato práce již potřebovala určitou zručnost, kterou děti prokázaly především díky tomu, že se v keramickém kroužku již podobným předmětům věnovaly. Otázkou by bylo, jak by si s hlínou poradily děti, které s prací s hlínou nemají žádné zkušenosti.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo naplánovat program výtvarného kroužku pro žáky 4. a 5. třídy ZŠ. Nejdůležitější pro tvorbu programu bylo vybrat téma tak, aby děti nadchlo a splňovalo hledisko rozmanitosti. Výtvarný kroužek nemá suplovat předmět výtvarné výchovy, který se na ZŠ vyučuje. Z toho důvodu jsem se rozhodla pojmout program jako ucelený projekt na jedno téma, a to prehistorického života a umění s názvem Cesta do pravěku.

V praktické části byly zpracovány literární rešerše na téma volného času a zájmových činností. Konkrétně zde byly věnovány kapitoly volnému času v životě každého z nás, s postupnou specifikací výchovy ve volném čase, která je důležitá pro studium pedagogiky volného času. Postupně přechází k zájmovým činnostem a konkrétně k teoretickému podkladu pro zájmové kroužky, které se odvíjejí ve školní družině.

Pro vytvoření programu zájmového kroužku bylo podstatné pojmenování hlavních prvků zájmového kroužku, a to, že pedagog musí žáky motivovat a ukázat jim cestu, jak se svým volným časem nakládat, jak dobrovolně rozvíjet svůj talent tím, že se věnují činnosti, která je baví, uspokojuje, u které si odpočinou a zároveň nenásilně naučí něčemu novému. Tím pedagog děti nasměruje ke zdravým každodenním návykům, které v životě aplikuje nejen na své koníčky, ale také na svou práci a celkovou náplň dne.

Zájmová činnost esteticko-výchovná byla dalším tématem literární rešerše zpracované v teoretické části BP. Hlavní myšlenkou bylo propojení estetické výchovy s oborem kultury, přírody a celkových společenských hodnot a kulturního dědictví. Estetická výchova klade důraz také na individualitu každého z nás, v uvědomění si svého názoru, podporuje samostatné rozhodování, kreativitu, cílevědomost, rozvíjí talent. A naproti individualitě stojí touha po sdílení prožitku, komunikaci, diskuzi. o tom, jak je umění, historie či vlastní dílo chápáno, jak ho vidí ostatní a jak ho vidím já sám. Proto měly aktivity v rámci programu podpořit společenské chování a vystupování jednotlivých žáků.

Samotný program byl sestaven citlivě s ohledem na věk tak, aby byl pro děti čitelný a jasný. Každá hodina začínala příběhem či ilustrativní ukázkou a společnou diskuzí (brainstormingem), aby žáci pochopili, na jakých základech budou tvořit. Celé pololetí bylo dáno jedno společné téma – Cesta do pravěku, které propojilo oblast prehistorického umění (bez kterého by dnešního umění nebylo), vývoje člověka a současné interpretace pravěkého života skrze literaturu a výtvarné umění. Program sestává z pilotní seznamovací hodiny, kdy

děti vytvořily myšlenkovou mapu. Na tu navázaly tři okruhy – Pravěká příroda, Ilustrátor příběhů mamutí soutěsky a Magické prehistorické umění. Témata byla stručně popsána v plánu aktivit a každé téma pak podrobně rozepsáno s náplní hodin v dalších podkapitolách. Jednotlivá podtémata propojily několik předmětů – vlastivědy, přírodovědy, dějepisu, literatury a výtvarného umění. Orientovaly se především na propojení umění a prehistorického života. Děti se tak seznámily s Národním muzeem, s Botanickou zahradou v Liberci, s Věstonickou Venuší, s nálezy v jeskyních ve Francii, Španělsku a Argentině a s prací oceňovaného českého umělce Zdeňka Buriana.

Z výtvarného pohledu si BP kladla za cíl nabídnout co nejrozmanitější škálu výtvarných technik, tvorbu z přírodních materiálů a plodů, kresbu, malbu, práci s hlínou, různé zpracování a využití papíru. Všechny tyto techniky byly do programu úspěšně zakomponovány. Ze začátku roku byly činnosti orientovány více přírodně, spíše rukodělného charakteru, později přešly více do technik kresby a malby.

Součástí práce je také hodnocení výtvarného kroužku, které je pro pedagoga důležitá jako zpětná vazba. Hodnocení jak z pohledu pedagoga, tak z pohledu dětí, které se kroužku zúčastnily. Pedagog chce dosáhnout toho, aby dítě podle svých schopností dokázalo vyprávět vlastní příběh na téma pravěk a vše kolem něj a zároveň dalo svému projevu základní prvky vlastního výtvarného rukopisu.

Reálně ověření části programu výtvarného kroužku proběhlo na Základní škole Pasířská v Jablonci nad Nisou, v rámci keramického kroužku. Vybraný program se věnoval práci s hlínou. Děti po zkrácené pilotní hodině, která děti vtáhla do tématu Cesta do pravěku, tvořily pravěké předměty – nejprve sošky, poté amulety a ryté hliněné placičky a destičky a v poslední hodině tvořily užité předměty. Práce se dětem líbila, vytvořily si během tří bloků soukromou sbírku pravěkého umění.

Bohužel k reálnému ověření celého programu výtvarného kroužku nemohlo dojít z důvodu nastalé epidemie a uzavření všech školských zařízení od března do odvolání. V době odevzdání BP jsou školy stále zavřené.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.

HÁJEK, Bedřich. *Děti, vedoucí, volný čas*. 1.vyd. Praha: IDM MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

LEPŠOVÁ, Růžena. *Výtvarné techniky a nápady pro celý rok*. Olomouc: Agentura Rubico, 2015. Dovedné ruce. ISBN 978-80-7346-181-2.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

ROESELOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902267-1-X.

ŠTORCH, E.: *Lovci mamutů*. Praha: Albatros, 1991. ISBN 80-00-00165-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Elektronické zdroje:

Botanická zahrada Liberec. o nás / Botanická zahrada Liberec [online]. Dostupné z: <https://www.botaniliberec.cz/artefakty-umelecka-dila-s90CZ>

„*Cesta do pravěku*“. Metodický portál RVP - Modul Články [online]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/2664/-cesta-do-praveku-.html/>

Osnovy výtvarné výchovy [online]. Informační systém, [cit. 27.03.2020]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/174511/pedf_b/priloha_c.1_osnovy_vv_a.pdf

Virtual Czech Republic - Virtuální prohlídka / virtual tour České republiky od VirtualPanorama. Fullscreen panoramas of the Czech Republic. [online]. Dostupné z: <https://www.virtualczech.cz/narodnimuzeum/>

Neformální vzdělávání, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. 2013 [cit. 22.03.2020]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>

PRAVĚK VLASTIVĚDA 4. ročník, Gabriela Mikulková, SlidePlayer - [online]. 2020 SlidePlayer.cz Inc. [cit. 05.04.2020]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/2329849/>

Zájmové činnosti jako součást výchovy mimo vyučování | Nakladatelství Portál. [online]. 2020 PORTÁL, s.r.o. [cit. 22.03.2020]. Dostupné z: <https://nakladatelstvi.portal.cz/nakladatelstvi/aktuality/79183>

Zájmové vzdělávání, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. 2013 [cit. 31.03.2020]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-vzdelavani-1>

O malíři. ZDENĚK BURIAN | o malíři [online]. [cit. 04.04.2020] Dostupné z: <http://burianzdenek.cz>

Živé fosilie aneb Rostliny z pravěku | Zahradnictví Dvořák Teplice [online]. 2020 Zahradnictví Dvořák a syn [cit. 07.04.2020]. Dostupné z: <https://www.dvorakasyn.cz/o-nas/aktuality/zive-fosilie-aneb-rostliny-z-praveku-71.html>

Diplomové práce:

GRUBEROVÁ, Silvie. *Návrat ke kořenům* [online]. Brno, 2007 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/bx2lo7/>>. Diplomová práce.

PROKŠOVÁ, Monika. *Pravěk* [online]. Olomouc, 2011 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <<https://theses.cz/id/a1g08z/>>. Diplomová práce.

Přílohy

Inspirativní obrázky programu výtvarného kroužku.

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Otisky v hliněných placičkách

Obrázek 3: Zdeněk Burian, ilustrace lovci mamutů

Obrázek 4: Jeskyně Altamira

Obrázek 5: Jeskyně Cueva de las Manos

Obrázek 1: Otisky v hliněných placičkách

Zdroj: online, www.pinterest.com

Obrázek 2: Zdeněk Burian, ilustrace lovci mamutů

Zdroj: online, <http://burianzdenek.cz>

Obrázek 3: Jeskyně Altamira

Zdroj: online, www.epochaplus.cz

Obrázek 4: Jeskyně Cueva de las Manos

Zdroj: online, whc.unesco.org